

שיעור כללי – מנין בזמן המגפה דף מקורות

הקדמה

כרגע לדעתי יש לבטל את כל המניינים חובת ההלכה להישמר ולשמור על כל האוכלוסייה התקהלויות קבועות נוגדות באופן מוחלט את ההוראות של משרד הבריאות. הפער שיש בין ההוראות של משרד הבריאות להתנהגות של העולם הדתי הם בבחינת חילול ה' מפני שתורתנו הקדושה היא תורת חיים כדברי הרמב"ם בהלכות שבת ביחס לספק פיקוח נפש הדוחה שבת:

הלכה ג

כשעושים דברים האלו אין עושין אותן לא ע"י גוים ולא ע"י קטנים ולא ע"י עבדים ולא ע"י נשים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם, אלא על ידי ג גדולי ישראל וחכמיהם, ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר +ויקרא י"ח+ אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם, הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור עליהן הכתוב אומר +יחזקאל כ'+ וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם.

רמב"ם הלכות שבת פ"ד ב

אם שבת נדחת מפני פיקוח נפש ק"ו בן בנו של ק"ו ביחס לתפילה במניין וקריאה בתורה.

איש הלכה עובד ה' כל פעם שהוא נפגש עם שאלות הלכתיות אינו נפגש עם בעיות הלכתיות אלא הוא נפגש עם רצון ה' ולכן צריך ליצור הנהגה שכל מפגש עם רצון ה' יוליד שיח הלכתי שהוא מפגש עמוק עם קב"ה

היום ננסה לדון ברמת החיוב של תפילה במניין ומה המרחבים בהם אפשר לצרף על מנת שבימים בהם תיעצר המגפה נוכל לחזור ולהתפלל במניין כראוי.

רמת החיוב ומעלת תפילה במניין

אמר ליה רבי יצחק לרב נחמן: מאי טעמא לא אתי מר לבי כנישתא לצלויי?
אמר ליה: לא יכילנא. אמר ליה: לכנפי למר עשרה וליצלי. אמר ליה: טריחא
לי מלתא. - ולימא ליה מר לשלוחא דצבורא, בעידנא דמצלי צבורא ליתי

ולודעיה למר. - אמר ליה: מאי כולי האי? אמר ליה: דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי,

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ז עמוד ב

מאי דכתיב ואני תפלתי לך ה' עת רצון - אימתי עת רצון - בשעה שהצבור מתפללין. רבי יוסי ברבי חנינא אמר, מהכא: כה אמר ה' בעת רצון עניתיו. רבי אחא ברבי חנינא אמר, מהכא: הן אל כביר ולא ימאס, וכתיב: פדה בשלום נפשי מקרב - לי כי ברבים היו עמדי. תניא נמי הכי, רבי נתן אומר: מניין שאין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים, שנאמר: הן אל כביר ולא ימאס, וכתיב: פדה בשלום נפשי מקרב - לי וגו'. אמר הקדוש ברוך הוא כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור - מעלה אני עליו כאילו פדאני, לי ולבני, מבין אומות העולם.

אמר ריש לקיש: כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל - נקרא שכן רע, שנאמר: כה אמר ה' על כל שכני הרעים הנגעים בנחלה אשר הנחלתי את עמי את ישראל; ולא עוד אלא שגורם גלות לו ולבניו, שנאמר: הנני נתשם מעל אדמתם ואת בית יהודה אתוש מתוכם. אמרו ליה לרבי יוחנן: איכא סבי בבבל. תמה ואמר: למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב, אבל בחוצה לארץ לא! כיון דאמרי ליה: מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר: היינו דאהני להו. כדאמר רבי יהושע בן לוי לבניה: קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא, כי היכי דתורכו חיי. אמר רבי אחא ברבי חנינא: מאי קרא - אשרי אדם שמע לי לשקד על דלתתי יום יום לשמור מזוזת פתחי, וכתיב בתריה: כי מצאי מצא חיים. אמר רב חסדא: לעולם יכנס אדם שני פתחים בבית הכנסת. שני פתחים סלקא דעתך? - אלא, אימא: שיעור שני פתחים, ואחר כך יתפלל.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ח עמוד א

תניא, אבא בנימין אומר: אין תפלה של אדם נשמעת אלא בבית הכנסת, שנאמר: לשמוע אל הרנה ואל התפלה, במקום רנה שם תהא תפלה. אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: מניין שהקדוש ברוך הוא מצוי בבית הכנסת

שנאמר: אלהים נצב בעדת אל; ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם -
שנאמר: אלהים נצב בעדת אל

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ו עמוד א

הלכה א

תפלת הציבור נשמעת תמיד ואפילו היו בהן חוטאים אין הקדוש ברוך הוא מואס בתפלתן של רבים, לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור, ולא יתפלל א בייחוד כל זמן שיכול להתפלל עם הציבור, ולעולם ישכים אדם ויעריב לבית הכנסת שאין תפלתו נשמעת בכל עת אלא בבית הכנסת, וכל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו מתפלל בו עם הציבור נקרא שכן רע.

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ח

אמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש: לגבל ולתפלה ולנטילת ידים - ארבעה מילין. אמר רב נחמן בר יצחק: אייבו אמרה, וארבעה אמר בה, וחדא מינייהו עבוד. דתנן: וכולן שעובדן או שהילך בהן כדי עבודה - טהורין, חוץ מעור האדם. וכמה כדי עבודה? אמר רבי (אינייא) +מסורת הש"ס: [אייבו] + אמר רבי ינאי: כדי הילוך ארבעה מילין. אמר רבי יוסי ברבי חנינא: לא שנו אלא לפניו, אבל לאחריו - אפילו מיל אינו חוזר. אמר רב אחא: ומינה, מיל הוא דאינו חוזר, הא פחות ממיל - חוזר.

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף מז עמוד א

והתם אמרי' לגבל ולתפלה ולנטילת ידים [ד' מילין]. ואמר רבינו האי ז"ל המהלך ממקום למקום ואין לו מים ליטול ידיו, אם יש בינו לבין המים ד' מילין ממתין לו עד שיגיע לו וטובל ואוכל, יותר מכאן אוכל בלא נטילת ידים. וכן בעל קרי ביותר מד' מילין, עושה כמה שאמרו חכמים, בעל קרי שאין לו מים לטבול קורא את שמע ומברך לפניו ולאחריה, ואוכל פתו ולא יברך לפניו, אכל יברך לאחריו. ולתפלה פרשו רבנן דכי רחוק ממיא טפי מד' מילין ונפנה, מקנה בצרור ובעפר ומתפלל, ולייט רב חסדא אמאן דמהדר אמיא בעדן קרית שמע, אבל לתפלה בעי אהדורי, דאי איכא בין דיליה למיא ד' מילין ליעכב עד דמטי

אמיא, ואי הוי יותר ליצלי. וה"מ לפניו, אבל לאחריו <אפי'> מיל אינו חוזר, אבל פחות ממיל חוזר. ולגבל, לגבל עיסה בטהרה שהיו אוכלין חוליהן בטהרה. ורב נטרונאי אמר לגבל שגיבל עיסה ומחמצת וחייבין עליה אוכליה. ולתפלה הגיע זמן תפלה אם יש לפניו בית הכנסת עד ד' מילין ליעכב עד דמטי להתם, יותר מכאן מתפלל לאלתר. ורב ישראל אמר לתפלה זו תפלת הדרך. ורב שרירא אוקמ' בבעל קרי ומשמש מטתו:

ספר האשכול (אלבק) ליקוטים מהלכות תפילה דף מ עמוד ב

לגבל - המגבל עיסת אחרים בשכר, וכלי בעל הבית טמאים, עד ארבע מילין - הטריחוהו חכמים לילך למקוה לטבול כליו, וכן לתפלה, אם מהלך אדם בדרך ובא עת ללון ולהתפלל, אם יש בית הכנסת לפניו ברחוק ארבע מילין - הולך ומתפלל שם ולן שם, וכן לנטילת ידים לאכילה, אם עתיד למצוא מים לפניו בארבע מילין - הולך לשם ונוטל את ידיו.

רש"י מסכת פסחים דף מז עמוד א

אמר ר' אבהו אמר ריש לקיש לגבל כגון שיש לפניו המגבל בטהרה ולתפלה כגון שצריך להתפלל ויש לפניו מים ליטול ידיו ולנטילת ידים רוצה לאכל ואין לו מים ליטול ידיו ארבעת מילין פי' אם יש גבל העושה עיסתו בטהרה או אם יש מים ברחוק ארבעת מילין לפניו ימתין עד שיגיע לגבל ההוא שעושה בטהרה ויעשה לו עיסתו בטהר' וכן לא יתפלל ולא יאכל עד שיגיע למים ויטול ידיו:

רבינו חננאל מסכת פסחים דף מז עמוד א

הלכה ב

טהרת ידים כיצד רוחץ ידיו במים עד הפרק ואחר כך יתפלל, היה מהלך בדרך והגיע זמן תפלה ולא היה לו מים אם היה בינו ובין המים ארבעה מילין

שהם שמונת אלפים אמה הולך עד מקום המים א ורוחץ ואחר כך יתפלל, היה בינו ובין המים יותר על כן מקנח ידיו בצרור ב או בעפר או בקורה ומתפלל.

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ד

אבל רש"י ז"ל פירש לתפלה להתפלל בבית הכנסת בעשרה, ואתי שפיר אמהלך בדרך שאם רוצה ללון בכפר שאין בו עשרה ויש לפניו מקום שיש בו עשרה צריך ללכת ללון שם, וכתב הר"ט ז"ל ובלבד שיש שהות ביום דליכא שום סכנה ושאינו מעקם דרכו וצריך (ללכת ללון) ללכת שם מחר, ופירוש נכון הוא, ע"כ.

חידושי הריטב"א מסכת פסחים דף מז עמוד א

מיתיבי: מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה, ושחרר עבדו והשלימו לעשרה; שחרר אין, לא שחרר לא! - תרי אצטריכו, שחרר חד ונפיק בחד. והיכי עביד הכי? והאמר רב יהודה: כל המשחרר עבדו עובר בעשה, שנאמר: לעלם בהם תעבדו! - לדבר מצוה שאני. - מצוה הבאה בעבירה היא! - מצוה דרבים שאני. ואמר רבי יהושע בן לוי: לעולם ישכים אדם לבית הכנסת כדי שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים, שאפילו מאה באים אחריו - קבל עליו שכר כולם. שכר כולם - סלקא דעתך? אלא אימא: נותנין לו שכר כנגד כולם.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מז עמוד ב

מצוה דרבים - להוציא רבים ידי חובתם בקדושה.

רש"י מסכת ברכות דף מז עמוד ב

תנו רבנן מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה ושחרר עבדו והשלימו לעשרה והיכי עביד הכי והאמר רב יהודה כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבודו(ב) מצוה דרבים שאני דאליהם עשה דרבים דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל[יב] דהיינו עשה דמקדשין את השם בעשרה ברבים ואפילו הוי מלתא דרבנן כגון לשמוע קדושה וברכו שלא מצינו לו עיקר מן התורה אפ"ה דחי עשה דיחיד דלא מסתבר לי דמיירי בעשרה דאורייתאנב כגון לקרות פרשת זכור שהוא מן התורה דמשמע דבכל ענין איירי

רא"ש מסכת ברכות פרק ז

וכן אסור לאדם לשחרר עבד כנעני וכל א המשחררו עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבודו ואם שחררו משוחרר כמו שביארנו וכופין אותו לכתוב גט שחרור בכל הדרכים שביארנו, ומותר לשחררו לדבר מצוה אפילו למצוה של דבריהם כגון שלא היו עשרה בבית הכנסת ה"ז משחרר עבדו ומשלים בו המנין וכן כל כיוצא בזה,

רמב"ם הלכות עבדים פרק ט הלכה ו

ההולך בדרך והגיע לעיר (מט) ורוצה ללון בה, (נ) אם לפניו עד ד' מילין מקום שמתפללים בי', ל יט' <צריך כד' { (נא) לילך שם; (נב) ולאחריו, צריך לחזור עד מיל, כדי להתפלל בי'.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילה סימן צ סעיף טז

* <א' ד' {ב' צריך (יג) לרחוץ ידיו (יד) [ד' ד' {במים, אם יש לו; ד' {ג' < ואם אין לו, (טו) ו [צריך (טז) לחזור אחריהם עד ה' פרסה. והני מילי כשהוא (יז) הולך בדרך והמים נמצאים לפניו, * אבל אם צריך לחזור (יח) לאחריו למקום מים (יט) ו' עד ו' {מיל, חוזר; ז' יותר ממיל, אינו חוזר. ד' [ח' ואם

מתירא שיעבור (כ) זמן ז' { התפלה, (כא) ג ז' ינקה ידיו ח' } בצרור או בעפר
או ה' [בכל מידי דמנקי (ועיין לקמן (כב) סי' רל"ג).

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילה סימן צב סעיף ד

ההולך בדרך והגיע למלון מבעוד יום ורוצה ללון שם אם יש לפניו בדרך
שצריך לילך במרחק ד' מילין מקום שמתפללין בעשרה ויכול לבא שם בעוד
יום ושלא יהא צריך ללכת יחידי בלילה צריך לילך לשם להתפלל בצבור ויותר
מד' מילין לא הטריחוהו חכמים אף שצריך לילך בדרך הזה אבל כשצריך לחזור
לאחוריו או לצדדין אינו מחויב לילך אלא עד מיל ולא עד בכלל וכן הדר בישוב
תוך מיל למקום שמתפללין בעשרה חייב לילך בכל יום בוקר וערב להתפלל
בצבור ושיעור מיל הוא פרסה רוסי"ת שקורין וויארסט ופשיטא שלא ישכים
אדם לילך בדרך לדבר הרשות מעיר שיש שם בהכ"נ ואפילו ילך קודם אור
הבוקר וזה שאין אנו נזהרין בזה משום שאנו הולכין בדרך לפרנסתינו ונחשב
זה לדבר מצוה שהרי מצוה לפרנס אשתו וזרעו דאשתו חובה לפרנסה ובניו
ובנותיו אמרו חז"ל דעל זה נאמר עושי צדקה בכל עת [כתובות נ'. וכו' מ' במועד
קטן רפ"ג ע"ש] ועוד דזהו דוקא כשיכול לבא למחוז חפצו מבע"י כמ"ש
בש"ע סעי' י"ז:

ערוך השולחן אורח חיים סימן צ

(גב) ולאחריו וכו' - עיין בס"ק הקודם והיושב בביתו [מד] דינו כמלאחריו ע"כ
[מה] הדר בישוב תוך מיל למקום שמתפללין בעשרה צריך לילך בכל יום בבוקר
להתפלל בעשרה אבל לא בערב כי א"צ לילך בלילה בדרך בשביל מנין וזה
הסעיף הוא תוכחת מגולה לאותן האנשים שהם בעיר ומתעצלים לילך לבהכ"נ
להתפלל מנחה ומעריב:

משנה ברורה סימן צ

אם ת"ח רשאי להתפלל ביחידות באשר שרוצה ללמוד בזמן מאוחר בלילה ויקשה לפניו לקום להתפלל בצבור תענית י"ז בתמוז יהפכה השי"ת לששון ולשמחה תשכ"ג. מע"כ ידידי הנכבד מהר"ר אליעזר דוד הירש שליט"א.

הנה להתפלל בעשרה הוא חיוב מצוה על האדם ולא רק הדור ומעלה בעלמא דהא לפרש"י פסחים דף מ"ו וחולין דף קכ"ב מחוייב לילך עד ד' מילין כשהוא לפניו בהולך בדרך אף שטוב לפניו יותר ללון כאן, וגם מחוייב לחזור לאחריו עד מיל ונפסק כן בש"ע סימן צ' סעיף ט"ז, ומזה מובן שעד מיל מחוייב לילך אף כשהוא בביתו ומפורש כן בערוך השלחן סעיף כ' ובמ"ב ס"ק נ"ב. ובעצם היה מסתבר כשהוא בביתו לחייבו גם יותר ממיל דבדרך הקלו שלא לחזור לאחריו יותר ממיל מפני הצורך שיש לו לבא למקום שהולך לשם, וגם שהוא רק עראי, אבל כשהוא בביתו אין טעם להקל לו ובפרט שהוא לבטל בקביעות. אך לא ידוע איזה שיעור דאין למילף מד' מילין דהולך בדרך לפניו שצריך לילך לשם גם מצד דרכו ואין לו טרחא, רק זה שהיה יותר רוצה ללון בכאן אבל מביתו שהוא לטרוח בשביל תפלה בצבור אולי אינו מחוייב לטרוח בהליכה דד' מילין, ולכן אולי משום שלא הוזכר שיעור ליושב בביתו אין להחמיר ביותר ממיל שמצינו שיעור זה בהולך בדרך לחזור לאחריו כדסובר בעה"ש ובמ"ב.

עכ"פ כיון שתזינן שצריך לטרוח הרבה מוכרחין לומר שהוא חיוב מצוה על האדם להתפלל בעשרה, ומה שלא חייבו אף לטרוח טובא הוא משום דאף במ"ע דאורייתא איכא שיעורים שלא כבאיסורים שבכל אופן אסור דלא נחשב אונס לא בהוצאת ממון ולא בטירחא להתיר האיסורין, דהא כשצריך להוציא הרבה ממון הוא אונס לפוטרו מהעשה, לכן גם טירחא היה שייך להחשיב אונס אך הוא אונס קטן לגבי מצות הרבה אף באלו שהן רק מזדבנן, ולכן במצוה זו דהצריכו להתפלל בצבור הקלו להחשיב זה לאונס כשהוא הלך יותר ממיל. והטעם אולי מכיון שעושה עכ"פ מעשה מצוה דתפלה באותה שעה הקלו לפוטרו ממצוה זו דבצבור דוקא אף באונס קטן זה דטירחא, ול"ד לשאר מצוה אף דרבנן שלא יעשה כלום בענין המצוה כשיתעצל שלכן החמירו שלא יתחשב לאונס אלא הוצאת ממון בסך גדול ולא טירחא אף גדולה, אבל בתפלה שעושה עכ"פ מצוה דתפלה הקלו עליו במתעצל בשביל טירחא גדולה דהליכה יותר ממיל שלא יצטרך לילך לקיים גם תפלה בצבור.

ואין לדייק מלשון ישתדל אדם להתפלל בביהכ"נ עם הצבור שבסעיף ט' סי' צ' / לומר שהוא רק מעלה בעלמא, דגם על חיוב שייך לשון זה, דהוא מכיון שטירחא מרובה כהליכה יותר ממיל פטור, הרי יש לדמות גם שאר טירחות שמזדמן לאדם לומר שהוא כטירחא דיותר ממיל, אבל כיון דיצטרך בעצמו לדון זה שיש דבר שהוא טירחא לזה ולא לזה, לכן אמר לשון ישתדל אדם דהכוונה הוא שלא יקל לדמות כל טירחא לטירחא דיותר ממיל אלא יחמיר

בהרבה פעמים שלא יהיה לו ברור שהוא טירחא גדולה דצריך שידון בכובד ראש על זה.

ואף שבגמ' ברכות דף ח' איתא שהוא משום דבצבור נשמע ומתקבל התפלה וכן הוא ברמב"ם רפ"ח מתפלה, מסתבר שזה עצמו עושה החיוב דאם לא היה אפשריות לתפלתו של האדם להתקבל אפשר שלא היתה תפלה כלל ולא היה יוצא ידי מצות תפלה, ורק מכיון שכל תפלה אפשר שתתקבל יוצא אדם במצות תפלה משום שאף אדם שלא זהיר במצות אפשר שיש לו זכות שתתקבל תפלתו לרצון בזכות אבותיו וגם בזכות האמונה בהשם ית' וקיומו מצות תפלה עתה. וראיה לזה משיטת הר"י בתוס' /ברכות/ דף כ"ב דלרבא שבנמצא צואה במקום שהיה צריך להסתפק שמא יש שם צואה הואיל וחטא תפלתו תועבה דצריך לחזור ולהתפלל משום דהואיל וחטא בתפלה זו שלכן היא תועבה ולא תתקבל בודאי מחמת החטא שבתפלתו גופה הוא כלא התפלל כלל וכן איפסק בש"ע סימן ע"ו סעיף ח' ובסימן פ"א סעיף ב' להר"י יונה ואף ל"ק דבש"ע שמשמע דאינו חוזר איתא במג"א סק"ד שהוא מחמת דכיון שלא היה בתוך ד' אמות שלו לא אמרינן דהו"ל לבדוק, והוא משום דסובר דכמלא עיניו הוא רק מלא יראה וכל שלא ראה ליכא איסור תורה אלא רק מדרבנן ולא הטריחוהו לבדוק כדפי' הפמ"ג באשל אברהם שם, אבל גם הוא מודה דבתוך ד' אמות כשלא בדק והיתה שם צואה שצריך לחזור ולהתפלל, וכן פסק בר"ס צ"ב בנצרך לנקביו דתפלתו תועבה שצריך לחזור ולהתפלל, והוא מצד החטא לא מצד הצואה שנמצא שם דאם מצד הצואה היה לן להצריכו לחזור ולהתפלל אף בנמצא במקום שלא היה צריך לבדוק וכן אף אם באמצע תפלתו נתעורר לו תאוה לנקביו אלמא דהוא רק משום החטא דבשביל זה שהתפלל בחטא הוא ודאי שלא תתקבל תפלה זו ותפלה כשליכא אפשריות להתקבל אינה תפלה כלל. ולכן כיון שבצבור נשמעת תמיד ותפלת יחיד אף של אדם גדול וצדיק אינו ברור שתתקבל יש חיוב על כל אדם שיתפלל בצבור והוי טעם זה שתפלת הצבור נשמעת יותר עצם הדין ממילא.

עכ"פ תפלה בצבור הוא חיוב וא"כ אין שייך לחלק בין ת"ח לסתם אדם אינו כרשב"י וחבריו שרשאים לבטל גם עיקר תפלה שדין זה ליכא לת"ח שבזמננו. ומש"כ הרמ"א בסעיף י"ח דאפילו בלא עשרה עדיף להתפלל בביהמ"ד הקבוע לו, הוא משום מעלת היכא דגרסי שהוא לשיטת התוס' /ברכות/ דף ל' אף ביחידות עדיף מבצבור, ומש"כ שדוקא בתורתו אומנתו בארתי בספרי אגרות משה על או"ח סימן ל"א שהוא הכרעת הרמ"א עצמו לסמוך על הי"א במי שתורתו אומנתו אף בזמננו אף שלפטור מתפלה ליכא דין תורתו אומנתו עיין שם שהם דברים מוכרחין. וא"כ הוא רק כשהצבור מתפללין בביהכ"נ ולא בביהמ"ד במקום שגרסי שאז מדינא א"צ הת"ח לילך לביהכ"נ להתפלל בצבור ואדרבה עוד עדיף לו להתפלל בביהמ"ד, וגם בזה

מסיק הרמ"א שלא ירגיל עצמו לעשות כן כדי שלא ילמדו ממנו ע"ה ויתבטלו מביהכ"ג, אבל כשגם הצבור מתפללין בביהמ"ד מקום דגרסי ליכא שום היתר לת"ח אף לפעם אחד להתפלל ביחידי, אף שהוא משום שבשביל למודו טוב לו יותר להתפלל ביחידי כיון שבזמננו ליכא דין תורתו אומנתו ליפטר מתפלה ליכא גם ליפטר מתפלה בצבור כשליכא טעם דמקום דגרסי כגון בעובדא זו שהוא בשיבה דליקוואוד דבני הישיבה מתפללים בצבור בהישיבה דהוא מקום דגרסי ליכא היתר לשום ת"ח להתפלל ביחידי אף שגם הוא יתפלל במקום דגרסי, וכ"ש כשהוא לא יוכל להתפלל במקום דגרסי שהוא בהישיבה אלא בביתו שודאי ליכא היתר.

אך אולי לפי' השני שכתבתי שם שר' יונה אליבא דהרמב"ם מתיר בתורתו אומנתו דזמננו שלא להתבטל מלמוד תורה בשביל תפלה בצבור מכיון שמצינו דלמי שתורתם אומנותם כרשב"י וחבריו היו פטורין גם מתפלה עצמה, יש קצת לומר דאף בליכא חשיבות היכא דגרסי נמי אם יש לו בטול יהיה פטור מלהתפלל בצבור. אבל האמת שרק באיכא מעלת דמקום דגרסי פטור בשביל בטול תורה, דהא מפורש בגמ' ע"ז טעם דאין לו להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה בלבד, אך שסובר דבשביל זה לבד עדיף תפלה בצבור אף שהוא בביהכ"ג ורק בצרופ בטול תורה סובר ר' יונה שיוזנה הרמב"ם שרשאי להתפלל ביחידות, ולכן בעובדא זו שגם הצבור מתפללין בביהמ"ד דגרסי גם לפירוש זה ליכא היתר להתפלל ביחידי אף בשביל בטול תורה. ובעצם איני רואה שיש כאן בטול תורה דיכול לסדר סדר למודו באופן שלא יתבטל מתפלה בצבור דלעומת שעשה סדרו ללמד בזמן מאוחר בלילה, הרי יכול לסדר שילמוד אותו הזמן ביום בשעה שמבטל עתה ביום בשביל זה, ולא יצטרך לבטל תפלה בצבור וכל המצות המסתעפים מזה לשמוע קדיש וקדושה וברכו ועניית הרבה אמנים שלא יוכל לקיים המתפלל ביחידי. ידידו מוקירו, משה פיינשטיין.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן כז

חובת יחיד או ציבור

אמר רב מגילה בזמנה קורין אותה אפי' ביחיד שלא בזמנה קורין אותה בי' ורב אסי אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה בי' הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אסי כתב הרי"ף ז"ל אף על גב דחש לה רב להא דרב אסי קי"ל כרב דהא ר' יוחנן קאי כוותיה דאמרי' לקמן א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים לא יצא ולא אמרו אלא בצבור מכלל דביחיד יצא ושמעינן מינה דקורין אותה ביחיד כרב אלו דברי הרי"ף ז"ל ולדידן לא

מכרעא דר' יוחנן כרב דעד כאן לא קאמר רב אסי אלא שמצותה לכתחלה לקרותה בי' משום פרסומי ניסא אבל אם קראה ביחיד דברי הכל יצא בין בזמנה בין שלא בזמנה תדע דהא לא תנינן לה במתני' דתנן אין פורסין על שמע ואין עוברין לפני התיבה וכו' מכדי במס' מגילה קיימין אמאי לא חשיב מקרא מגילה בהדי הנך דאינן פחות מי' ואמאי לא אותביה מינה לרב אסי אלא ודאי דכ"ע אם קראה ביחיד יצא שלא אמרו אלא להידור מצוה ולפרסומי ניסא דהכין קא אמרי' קורין אותה בי' ולא אמרי' אין קורין אותה אלא בי' שמעת מינה דמצוה לכתחלה למעבד הכי ולהדורי אבי י' ואי עבר וקראה ביחיד יצא אי נמי היכא דלא אשכח בי י' קרי ליה ביחיד

המאור הקטן מסכת מגילה דף ג עמוד א

אמר הכותב השנוים במשנתנו כולם חובות הצבור הן ואינן אלא במחויבים בדבר אבל מגילה כשם שהצבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב ויחיד שלא קרא צריך י' משום פרסומי ניסא ובין שיצאו הן או שלא יצאו קורין בי' להוציא היחיד משא"כ בשאר כל המצות ואידחיא לה דרב אסי מדרבי יוחנן דאמר הא ביחיד יצא והיינו יחיד ממש שאילו יחיד כצבור צבור הוא שקורין וסעד לדברי רבינו שאלמלא לא היה רב אסי מחמיר אלא למצוה לאהדורי אבי י' על מה חשש רב להא דרב אסי כיון דלא ס"ל כוונתה אלא ודאי לדברי רב אסי דיעבד נמי לא יצא ומש"ה חש לה רב להחמיר ואלמלא כן הווי אמרי בגמ' מצותה בי' אי נמי הוי מפרשי בהדיא לא מצא י' קורין אותה ביחיד הלכך אידחיא לה דרב אסי לגמרי מסוגיין דלקמן כדברי רבינו וכ"כ רבינו חננאל אבל רב שמעון בעל הלכות פסק כרב אסי:

מלחמת ה' מסכת מגילה דף ג עמוד א

[ז] בפ' כיצד משתתפין תנן אין מניחין עירוב תחומין רק לסמוך עליו לילך לדבר מצוה כגון לבית האבל או לבית המשתה. אמר מהר"י סג"ל דלא ראה בשום פוסק שמותר לערב תחומין לילך לבה"כ כדי להתפלל בעשרה רק בסמ"ק ובספר אגודה. א"ל הר"ר איקא ולא יהא פחות מבית המשתה, א"ל הרב

להתפלל בעשרה אינה כ"כ מצוה דיכול לכוון תפלתו בביתו, דלא אשכחן אשר הצריכו חכמים להתפלל בי'.

ספר מהרי"ל (מנהגים) הלכות עירובי חצירות

במהרי"ל נסתפק אם מותר לערב כדי לילך למנין ולפי מ"ש סימן צ' סי"ו ודאי שרי

מגן אברהם סימן תטו ס"ק ב

המרחבים בהם אפשר להתפלל

צירוף למנין במרחבים שונים

סוגית חבורה בקרבן פסח

משנה. אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותר. ובמוקדשין קוצץ בקופיץ, שאין בו משום שבירת העצם. מן האגף ולפנים - כלפנים, מן האגף ולחוץ - כלחוץ. החלונות ועובי החומה - כלפנים.

גמרא. אמר רב יהודה אמר רב: וכן לתפלה. ופליגא דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף 99 עמוד ב

נחלקו הראשונים האם מדובר על חוץ לחומת ירושלים כדין קדשים קלים או שמדובר בקרבן פסח שיצא חוץ מן הבית או מן החבורה.

הדיון של מן האגף כלפנים או כלחוץ מתבאר על ידי רש"י ביחס לקדושת ירושלים בדין אכילת קדשים קלים:

מן האגף ולפנים כלפנים - אגף קרי כל מקום הגפת הדלת שהוא חופף ונוקש שם כשסוגרו, דהיינו משפת הפנימית של עובי הפתח, עד מקום הנקישה, שקורין רב"ץ + המקום במזוזות בו נכנסת הדלת+.

מן האגף ולפנים - דהיינו תוך העיר ממש כלפנים, ואוכלין שם קדשים קלים.

מן האגף ולחוץ כלחוץ - דהיינו מקום הנקישה, ואגף עצמו לא ידעינן השתא אי כלפנים אי כלחוץ ובגמרא מפרש ליה.

החלונות - שבחומת ירושלים, ועובי ראש החומה בגובה כלפנים, ואף על גב דבעובי השערים לא אמרן הכי - התם כדמפרש טעמא בגמרא: מפני המצורעים.

רש"י מסכת פסחים דף פה עמוד ב

בניגוד לזה הרמב"ם בפרוש המשניות מבאר שמדובר חוץ לבית או לחבורה בקרבן פסח:

[ט] אמרו שיצא, ר"ל יצא מן הבית שנאכל בו.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת פסחים פרק ז

וכן ביד החזקה הרמב"ם מתיחס לקרבן פסח:

הלכה א

כל האוכל מן הפסח אינו אוכל אלא בחבורה אחת ואין מוציאין ממנו מן החבורה שיאכל בה, והמוציא ממנו כזית בשר מחבורה לחבורה בליל חמשה עשר לוקה שנאמר לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, והוא שיניחנו בחוץ, שהוצאה כתובה בו כשבת לפיכך צריך עקירה והנחה כהוצאת שבת, ואין מוציא אחר מוציא בפסח שכיון שהוציאו הראשון נפסל, מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ והאגף עצמו שהוא עובי הפתח כלחוץ, החלונות ועובי הכותלים כלפנים, הגגים והעליות אינן בכלל הבית.

רמב"ם הלכות קרבן פסח פרק ט

נחלקו האמוראים האם דין תפילה זהה לדין יציאה של קרבן פסח מהמחיצות. השאלה הראשונה שצריך לברר מה הוא הנושא של תפילה עליו נחלקו האמוראים ואח"כ צריך לברר הלכה כמי?

שיטת רש"י

גמרא. וכן לתפלה - העומד מן האגף ולפנים מצטרף לעשרה, והעומד חוץ לפתח - אין מצטרף.

אינה מפסקת - שאין הפסק לפני המקום, שהכל גלוי וידוע לפניו, ואין סתימה לפניו.

רש"י מסכת פסחים דף פה עמוד ב

שיטת תוס'

וכן לתפלה - פי' בקונטרס לענין צירוף ואין נראה דבאלו נאמרין (סוטה דף לח:) משמע סוגיא דגמרא דהלכה כר' יהושע בן לוי דאמר אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת ובפרק כל גגות (עירובין צב:) משמע סתמא דגמרא דמחיצה מפסקת לצירוף דקאמר ט' בקטנה ואחד בגדולה אין מצטרפין ולענין שופר ומגילה נמי לא מצית לפרש דתנן בהדיא בפ' ראוהו ב"ד (ר"ה דף כז: ושם) היה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או מגילה אם כוון לבו יצא ונראה לר"י דהכא מיירי לענין לענות יחיד קדושה ויהא שמייה רבא מברך דאין מחיצה מפסקת לריב"ל ולרב יהודה מפסקת כיון דהוי דבר שצריך עשרה וכי היכי דלא מצטרף לא נפיק ידי חובה אבל שופר לא בעי עשרה.

תוספות מסכת פסחים דף פה עמוד ב

הסוגיה בעירובין

משנה. גג גדול סמוך לקטן - הגדול מותר והקטן אסור. חצר גדולה שנפרצה לקטנה - גדולה מותרת וקטנה אסורה, מפני שהיא כפתחה של גדולה.

גמרא. למה ליה למיתני תרתי? - לרב קתני גג דומיא דחצר; מה חצר מנכרא מחיצתא - אף גג נמי מנכרא מחיצתא. ולשמואל גג דומיא דחצר; מה חצר דקא דרסי לה רבים - אף גג נמי דקא דרסי ליה רבים. יתיב רבה ורבי זירא ורבה בר רב חנן, ויתיב אביי גבייהו, ויתיבי וקאמר: שמע מינה ממתניתין: דיורי גדולה

בקטנה, ואין דיורי קטנה בגדולה. כיצד? גפנים בגדולה - אסור לזרוע את הקטנה, ואם זרע - זרעין אסורין,

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף צב עמוד א

גפנים מותרין. גפנים בקטנה - מותר לזרוע את הגדולה. אשה בגדולה וגט בקטנה - מתגרשת. אשה בקטנה וגט בגדולה - אינה מתגרשת. צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה - יוצאין ידי חובתן. ציבור בקטנה ושליח צבור בגדולה - אין יוצאין ידי חובתן. תשעה בגדולה ויחיד בקטנה - מצטרפין, תשעה בקטנה ואחד בגדולה - אין מצטרפין

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף צב עמוד ב

אמר רב יהודה אמר רב וכן לתפלה. פרש"י ז"ל העומד מן האגף ולפנים מצטרף לעשרה והעומד חוץ לפתח אינו מצטרף, ופליגא דר' יהושע בן לוי דאמר אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, פי' לא פליג ר' יהושע בן לוי אלא על העומד שם כנגד הפתח בחצר קטנה שלפני הבית שהיה דינם להצטרף, כדאמרינן בשתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין, דקסבר רב יהודה דלת הפתח המפסיק בנתיים ככותל שמפסיק בין שני בתים ואין מצטרפין, ורבי יהושע בן לוי [סבר] כיון דדיורי בית בחצר כבית אחד הוא וכיון שמקצתן רואין אלו את אלו מצטרפין, ואף על פי שהפתח עומד לסגור אין מחיצה של ברזל מפסקת בבית אחד, וכן נראה בשני בתים נמי העומדין תוך חלל הכותל מצטרפין, ואין האגף מפסיק בשביל הדלת שאין מחיצה של ברזל מפסקת, אבל העומד חוץ לכותל המפסיק בין שני הבתים אין מצטרפין דדירין חלוקין אין מצטרפין לעולם, וגרסי' בהאי ענינא במס' עירובין בפרק כל גגות (צ"ב א') אמתני' דתנן חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת קטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה, יתיב רבא ור' זירא ורבה בר רב חנן ויתיב אביי גבייהו ויתיבי וקאמרי ש"מ ממתני' דיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדולה כיצד צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה יוצאין ידי חובתן צבור בקטנה ושליח צבור בגדולה אין יוצאין ידי חובתן, תשעה בגדולה ואחד בקטנה מצטרפין תשעה בקטנה ואחד בגדולה אין מצטרפין צוואה בגדולה אסור לקרות ק"ש בקטנה צוואה בקטנה מותר לקרות ק"ש בגדולה. למדנו ודאי לשתי בתים ושתי חצרות שאע"פ שפתוחות זו לזו מחיצתן מפסקת, הילכך לא מיתוקמא דר' יהושע בן לוי אלא בחלל פתח או בקטנה שלפני הגדולה, לומר שהיחיד שבקטנה מצטרף

לתשעה שבגדולה, אף על פי שהפתח מפסיק כשהוא נעול (שם) אין זה מחיצה והפתח כאלו נפרץ, שמחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, אבל בשתי בתים ודאי אין מצטרפין לדברי הכל.

ואי קשיא לך הא דתנן בפרק שלשה שאכלו (נ' א') שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו מצטרפין לזימון ואם לאו לא אלא אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן, ואתמר בירושלמי ר' יונה ר' אבא בשם ר' זעירא לשני בתים נצרכא אמר ר' יוהן שנכנסו בשעה ראשונה על מנת כן, דאלמא אפי' בשני בתים איכא צירוף, איכא למימר ההיא כיון שנכנסו מתחלה להיות רואין אלו את אלו ולהיות בחבורה אחת כגון שאמרו ניזיל ניכול נהמא אדוכתא פלן הוקבעו בכך לאכילה, אבל לענין תפלה בית אחד בעינן שאין בתפלה קביעות חבורה. ולי נראה שאין אותו הירושלמי הולך על דרך גמרתנו, שאם אין צירוף בשני בתים לעולם [אין בהם צירוף] בין לברכת זימון בין לתפלה וקדושה, והירושלמי עצמו לא נתברר לי, ששם אמרו אלין בני נשיא מה את עביד לון בבית אחד בשני בתים נאמר אם הי' דרכן לעבוד אלו על אלו מזמנין ואם לאו אין מזמנין, ומדקא מבעיא ליה אם הוא בבית אחד או בשני בתים משמע שיש חלוק ביניהם, וסוף דבר אנו אין לנו אלא משנה בבית אחד איכא צירוף בשני בתים לא, ומיהו מסתברא דבית וחצר בין גדולה ובין קטנה דיורי בית בחצר לעולם, ותשעה בבית ואחד בחצר מצטרפין ואפילו בית קטן וחצר גדולה.

וכדין צבור ושלית צבור כך דין שלית צבור וצבור בגדולה וצבור אחר או יחיד בקטנה +א"ה כ"ה גם להלן ד"ה ויש, והגרא"ז ז"ל כתב להגיה כאן איפכא: צבור בקטנה ויחיד בגדולה + שאינו מצטרף ואינו רשאי לענות אחריו אמן וכל דבר שבקדושה, דכיון שאין מצטרף בעשרה הוה ליה יחיד, ולענין אמן נמי הויא לה יתומה ואסור אף על פי שנהגו, כמו בב' חבורות שהיו אוכלות, דבעינן בית או רואין א"נ הזמנה לדברי הירושלמי ואפי' יש בכל אחת כדי אותה ברכה, ועוד הדעת נותנת שדינן שוה ואין צריך ראיה, והא דאמרינן בפרק שלשה שאכלו (מ"ה ב') גבי זימון ביצא אחד מהן לשוק קורין לו ומזמנין עליו והוא דקרו ליה ועני ואפ"ה לענין עשרה לא משום דכתיב במקהלות ברכו אלהים, התם היינו טעמא משום דנצטרפו לזימון מעיקרא דאכלו כאחת וזה שלא כדין פירש מהן הילכך במקצת צירוף יוצא עמהן דמחבורה שלהן הוא, אבל בשאר ברכות שלא נצטרף עמהם אין יוצא בברכתן כלל וכ"ש לתפלה ולכל דבר שבעשרה דלא, דכיון דקדושה הוא בעינן במקהלות.

ויש דרך אחרת לפרש ולומר שאין דברי ר' יהושע בן לוי בשמועה זו ודברי אבבי בעירובין אלא לענין תפלה והוא הדין לברכת המזון בשם דבעינן במקהלות ברכו אלהים כדאיתא בפ' שלשה שאכלו, אבל לזימון שלשה

מצטרפין אפי' בשני בתים כדרך הירושלמי, ולזו הסברא אפשר בצבור ושליח צבור בגדולה ויחיד בקטנה שעונה עמהם דהא איכא מקהלה ואיהו חזי לאיצטרופי, וכן בשתי חבורות שבזו כדי זימון בשם ובזו כן מצטרפות הן ומזמן אחד לכולן, כמו שאמרו שם בירושלמי ר' ברכיה מוקי לאמורא על אתרא מציעאה בבי מדרשא והוא מזמן על אילין ועל אילין, וכבר כתבתי שאין הירושלמי הזה מתחוויר. ולענין האי מימרא דשמעתין מסתברא דהלכה כר' יהושע בן לוי וכן פסק רבינו ז"ל בכ"מ, ותמהני עליו למה לא כתבן להלכות אלו במסכת ברכות.

חידושי הרמב"ן מסכת פסחים דף פה עמוד ב

אף על פי שבמשנתנו אמרו שמאגוף ולחוף כלחוף לענין תפלה נחלקו במן האגוף ולחוף אם כלחוף אם כלפנים שלדעת רב כלחוף ולדעת ר' יהושע כלפנים ואף הפוסקים נחלקו בפסק זה ופרשוה גדולי הרבנים לענין צרוף עשרה ונמצא לפירוש זה שלדעת הפוסקים כרב כל שהוא מן האגוף ולפנים מצטרף לעשרה ומן האגוף ולחוף אינו מצטרף ויש פוסקים כר' יהושע שאמר שאף מחיצת ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים שאין פרגוד ננעל בפני הקדוש ברוך הוא והכל גלוי לפניו ואף מן האגוף ולחוף מצטרף ויש שואלין בה והרי אמרו בערובין פרק גגות צ"ב ב' צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה יוצאין ידי חובתן כלומר שהרי צבור שהוא עיקר הוא בגדולה שהיא עיקר גם כן ושליח צבור שהוא בקטנה נחשב כאלו היא עמהם אבל אם צבור בקטנה ושליח צבור בגדולה אין יוצאין ידי חובתן שהצבור עיקר ושליח צבור שהוא בגדולה אינו נחשב כאלו הוא עמהם אלמא שהמחיצה מפסקת:

ומתוך כך י"מ שזו שבעירובין הוא שנאמרה לענין צירוף כגון שאין במקום ששליח צבור לשם וכל שיש מחיצה בנתיים אין מצטרפין אבל זו שבכאן נאמרה לענין שהיחיד עומד בחוף יכול לענות לקדיש וקדושה והרי שיש במקום ששליח צבור לשם עשרה ויוצא בה ידי חובת תפלה צבור וקדיש וקדושה וברכו ושאר דברים שאין נאמרין ביחיד ולדעת האומר כלחוף אינו יכול לענות אף על פי ששליח צבור יש עמו עשרה ואינו יוצא ידי חובת תפלת צבור והלכה כר' יהושע וכן כתבוה ופרשוה גדולי המפרשים והוא שאמרו בברכת כהנים במסכת סוטה ל"ח ב' שאף אותם שיש מחיצה בנתיים בכלל הברכה ואפי' לא נפרצה לה ושאין שם פתח ואפי' רחוק ממנה כל שקולו של שליח צבור נשמע לשם ולענין צירוף מיהא דוקא בצבור בגדולה ושתהא האחרת נפרצת לה

במלואה או שהפרצה ביתר מעשר ואלמלא כן אף על פי שיש שם פתח אין בה צירוף וכל שכך מבית לעליה ויש לפרש שאף זו לענין צירוף לומר לדעת ר' יהושע שכל שהוא תחת הפתח ואף על פי שהוא מן האגוף ולחוץ מצטרף הא לענין יציאת ידי חובת תפלת צבור כלם מודים שכל שקולו נשמע יוצא בו ידי חובתו ואף על פי שלענין פסק אפשר שכך הוא לענין פירוש מיהא אינו נראה שאם כן היה לו לומר אף מן האגוף ולחוץ לענין תפלה כלפנים ולא היה לו להחליט ולומר אפי' מחיצה של ברזל ושמא כנגד מחיצת הדלת אמרה ודרך גוזמא אמר שאפי' היתה של ברזל הואיל והוא תחת פתחו של אותו בית ואף על פי שעומדת לינעל מצטרף:

ולחכמי הדורות ראיתי שפרשו גם כן זו של ר' יהושע לענין צירוף אלא שדעתם שלא נחלק ר' יהושע אלא על העומד כנגד הפתח בחצר שלפני הבית כדין שתי חבורות האוכלות בבית אחד ומקצתם רואים אלו את אלו שמצטרפין שלדעת רב הפתח מפסיק ואינו כשתי חבורות שבבית אחד ולר' יהושע כיון שדיורי הבית בחצר כבית אחד הוא וכל שמקצתן רואין זה את זה מצטרפין ואף על פי שהפתח עומד לינעל על זו הוא אומר אפי' מחיצה וכו' וכמו שפרשנו אבל כל שהם בתים חלוקים שכותל מפסיק אף על פי שפתח פתוח ביניהם הואיל ודיורין חלוקים הם אין מצטרפין לעולם וכי ההיא דעירובין תשעה בגדולה ואחד בקטנה מצטרפין אחד בגדולה ותשעה בקטנה אין מצטרפין ואף זו דוקא בחצר קטנה שלפני הבית או שהוא בתוך הבית אבל שני בתים לא אף על פי שפתח פתוח ביניהם ואף על פי שלענין זימון בשתי חבורות שהזכרנו שמצטרפין אמרו בתלמוד המערב לשני בתים נצרכה כבר פרשוה שם כשנכנסו מתחלה לכך ר"ל שאמרו ניזיל ניכול נהמא בדוך פלך וכל שהוא כן ורואין מקצתן אלו את אלו מצטרפין הא תפלה דוקא בבית אחד כדרך שהזכרנו ואף לענין זמון הם מפקפקין בה ממה שאמרו שם אלין דבי נשיאה מה נתעבד לון כבית אחד או כשני בתים אם היה דרכן לעבור אלו על אלו מזמנין אלמא כל שני בתים אין מצטרפין וכן ראיתי עוד שם ר' ברכיה מקים לאמוריה על תרעא מציעיא דבי מדרשא ומזמן על אלין ועל אלין ומ"מ מבית לחצר מצטרפין אף אם החצר גדולה שדיורי בית בחצר לעולם ונראה שאף לתפלה כן וזו שבערובין בששתייהן חצרות ולדעת זה לקדיש ולקדושה וליציאת ידי חובת תפלת צבור ודאי עונה ויוצא אלא שאף הם ראיתי [שהשוו] את זו לזו לומר שאינו יכול לענות שום דבר שבקדושה ואין הדברים נראין:

יג וצריך שיהיו כולם במקום אחד ושליח ציבור עמהם. זה מתבאר מתוך מה שיבא בסמוך:

והעומד תוך הפתח מן המשקוף ולפנים וכו'. בסוף פרק כיצד צולין (פסחים פה:) תנן מן האגף ולפנים כלפנים מן האגף ולחוץ כלחוץ ופירש רש"י אגף קרי כל מקום הגפת הדלת שהוא חופף ונוקש שם כשסוגרו דהיינו משפה הפנימית של עובי הפתח עד מקום הנקישת מן האגף ולפנים דהיינו תוך העיר ממש כלפנים ואוכלים שם קדשים קלים מן האגף ולחוץ כלחוץ דהיינו מקום הנקישת ואגף עצמו לא ידעין השתא אי כלפנים אי כלחוץ ובגמרא מפרש ליה. ואמרינן עלה בגמרא אמר רב יהודה אמר רב וכן לתפלה ופירש רש"י העומד מן האגף ולפנים מצטרף לעשרה והעומד חוץ לפתח אינו מצטרף ואף על גב דאמרינן עלה בגמרא ופליגא דרבי יהושע בן לוי דאמר אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים וכתבו התוספות (ד"ה וכן) דמשמע בפרק ואלו נאמרים (סוטה לח:) דהלכה כרבי יהושע בן לוי ובפרק כל גגות (עירובין צב.) משמע דמחיצה מפסקת לצירוף ומתוך כך פירשו בענין אחר מכל מקום גם הם מודים דמחיצה מפסקת לצירוף מההיא דפרק כל גגות וא"כ לדידהו מן האגף ולפנים כלפנים וכו' הוי לתפלה אליבא דכולי עלמא: ובגמרא מקשה רישא דמתניתין אסיפא דמרישא משמע דאגף עצמו כלחוץ ומסיפא משמע דאגף עצמו כלפנים ופירש רש"י אגף עצמו עובי השער מן הנקישת ולפנים ומשני לא קשיא הא בשערי עזרה הא בשערי ירושלים כלומר דשערי ירושלים לא נתקדש עוביין מפני שמצורעים מגינים תחתיהם בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ושערי עזרה נתקדש עוביין ומשמע לכאורה דלענין צירוף לדבר שבקדושה אגף עצמו כלפנים דאי לאו דבעלמא הוי כלפנים לא היו מקדשין אותו בשערי עזרה וגם בשערי ירושלים אי לאו מפני המצורעים היו מקדשין אותו מהאי טעמא אבל רבינו ירוחם (נתיב ג ח"ז כז ע"ד) כתב העומדים באסקופת בית הכנסת בעובי הפתח נראה לי שאין נמנין מן העשרה שלפנים בבית הכנסת שהרי אין אותו המקום מכלל הבית וראיה מפסח דכתיב (שמות יב מו) לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה ואמרינן בפסח שני מן האגף ולפנים כלפנים פירוש אגף עובי הפתח מן האגף ולחוץ כלחוץ והאגף עצמו שהוא עובי הפתח כלחוץ עכ"ל וכן כתב הרמב"ם בפ"ט מהלכות

קרובן פסח (ה"א) לענין הוצאת בשר קרבן פסח מחבורתו דאגף עצמו כלחויך ומשמע דילפינן מיניה לענין תפלה כדברי רבינו ירוחם:

יד תנן תו בפרק כיצד צולין (שם) החלונות ועובי החומה כלפנים ופירש רש"י החלונות שבחומות ירושלים ועובי ראש החומה בגובה כלפנים ואף על גב דבעובי השערים לא אמרן הכי התם כדמפרש טעמא בגמרא מפני המצורעים וגם בזה כתב הרמב"ם (שם) דלענין קרבן פסח קאמר ואיתא תו התם בגמרא גגין ועליות לא נתקדשו וכתב רבינו ירוחם (שם כח ע"א) שנ"ל שבכל זה הוא הדין לבית הכנסת דגגין ועליות אינם בכלל בית והחלונות ועובי הכתלים כלפנים. ומשמע לי דהאי דחלונות ועובי הכתלים כלפנים כשראשו ורובו בחלון או על עובי הכותל הנראה מתוך הבית ומצאתי שכתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב בשם גאון דמכניס ראשו בחלון מצטרף עמהם למנין עשרה ולא חילק בכך. וכן כתב בארחות חיים וזה לשונו כתב רבינו האיי מי שעומד אחורי בית הכנסת וביניהם חלון אפילו גבוה כמה קומות אפילו אינו רחב ארבע ומראה להם פניו משם מצטרף עמהם לעשרה עכ"ל:

טו ואם מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ ושליח ציבור תוך הפתח היה אומר א"א ז"ל שהוא מצרפן. נראה שלמד כן מדין צירוף לזימון שאם המברך יושב על מפתן הבית הוא מצרפן כמו שיתבאר בסימן קצ"ה בסייעתא דשמיא:

טז - יז ואם חצר קטנה נפרצה במילואה וכו' בגדולה וכו'. בפרק כל גגות (עירובין צב:) תשעה בגדולה ויחיד בקטנה מצטרפין תשעה בקטנה ויחיד בגדולה אין מצטרפין וכתבו התוספות (ד"ה תשעה) והרא"ש (סו"ס ב) תשעה בקטנה ויחיד בגדולה אין מצטרפין והוא הדין לחמשה בקטנה וחמשה בגדולה אין מצטרפין ואגב דנקט ברישא תשעה בגדולה נקט נמי תשעה בקטנה בסיפא:

ומ"ש וכן לענין שליח ציבור היה שליח ציבור בקטנה וכו'. פשוט שם ופירש רש"י דכי שליח ציבור בגדולה וצבור בקטנה אין יוצאין ידי חובתן דציבור דקיימי בקטנה לא מצינן למימר דשייכי אבתריה דרובא בתר חד לא משתדו וזהו שכתב רבינו שאין הציבור נגררים אחריו. ופירוש נפרצה במילואה לגדולה שנפרצה קטנה במקום חיבורה לגדולה ונפל כל אותו כותל שהיה מפסיק ביניהן ובגדולה נשארו משארית כותל זה שנפל פסים מכאן ומכאן ולפיכך

הגדולה היא כמפלגת מן הקטנה ואין הקטנה מופלגת מן הגדולה אלא הרי היא כקרך זוית שלה:

יח כתב רבינו ירוחם (שם) נראה לי כי אין להביא מכאן ראיה לאותם העומדים בעזרה ורוב העשרה עומדים בבית הכנסת שיצטרפו שזה מיירי שנפרצה במילואה הקטנה אבל בבית הכנסת יש מחיצות ביניהם והפתח כמו כן הוא כמו מחיצה עכ"ל ופשוט הוא:

יט כתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל בענין צירוף התיבה שמצטרף החזן להשלים לעשרה ראיתי מי שמפקפק בזה שנראה שהתיבה היא כמו עליה ואינו מצטרף אבל נראה שהיא בטילה לגבי בית הכנסת שאינה אלא כמו תשמיש בית הכנסת והיא כתל ועפר שהוא בבית הכנסת גבוה שמצטרף והנה המחיצות שיש לתיבה אינו אלא לנוי לא להבדל מחיצה בפני עצמה וכך נהגו העם הנה עכ"ל וכן כתב הרשב"א בתשובה (ח"א סי' צו) שהטעם מפני שאע"פ שהיא גבוהה עשרה ורחבה ד' ויש לה מחיצות גבוהות אינה עומדת לתשמיש בפני עצמה אלא לתשמיש בית הכנסת ורגלי בית הכנסת בתוכה והוי ליה כתיבה שמניחין בה ס"ת שאפילו היא גבוהה כמה אינה מפסקת כדאמרינן בפרק אלו נאמרינן (סוטה לח:) ובפרק החליל (סוכה לא:) בימה גדולה של עץ בנויה באמצע וחזן הכנסת עומד עליה. וסמ"ק כתב בסימן רפ"ב גבי חמשה ששרויין בטרקלין אם יש ביניהם מחיצות המגיעות לתקרה צריך עירוב לכל אחד ואחד אין מגיעות לתקרה עירוב אחד לכולן דמכאן יש לסמוך לענין השלמת עשרה לתפלה דלא הוי הפסקה אותן מחיצות העומדות סביב סביב לבימה שקורין אולמבר"א וכן באותם המחיצות העומדות מימין ושמאל לתיבה אף על פי שהן גבוהות עשרה כיון שאינן מגיעות לתקרת הגג מותרות עכ"ל:

כ אבל אם היו עשרה במקום אחד ואומרים קדיש או קדושה אפילו מי שאינו עמהם יכול לענות אחריהם וכו'. כן כתבו התוספות בסוף פרק כיצד צולין (פה: ד"ה וכן) ובסוף פרק ראוהו בית דין (ר"ה כז: ד"ה ושמע) וכן כתב הר"ן (ר"ה ז. ד"ה והקשו) והמרדכי שם (סי' תשטו) וכן הסכים הרשב"א בתשובה (ח"ג סי' רפו) וכתב שכן דעת הראב"ד ז"ל ולאפוקי מדברי החולקים בזה מההיא דציבור בקטנה ושליח ציבור בגדולה אין יוצאין ידי חובתן דההיא לענין צירוף איתמר אבל כל שיש עם השליח ציבור עשרה כל השומע קולו עונה קדיש או קדושה ואריך מדרבי יהושע בן לוי דאמר אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת

בין ישראל לאביהם שבשמים. וכתב מהר"י אבוהב ז"ל שיש חולקים בזה שכתב רבינו שאפילו מי שאינו עמהם יכול לענות אחריהם וכו' ומכל מקום כתב שהסכמת רוב הפוסקים כדברי רבינו מיהו כתב דאיתא בירושלמי שהשומע בביתו קדיש אין לו לענות אם יש באמצע מקום מטונף ובשם רב אחא כתב והוא דליכא טינוף מפסיק בהדיא והוא דליכא גוי מפסיק בהדיהו כך כתוב בא"ח עכ"ל:

בית יוסף אורח חיים סימן נה

סעיף יג

(ז) יד' < צריך שיהיו (מח) כל העשרה במקום (מט) אחד יג' { ושליח צבור עמהם, והעומד בתוך הפתח יג' } טו' < מן האגף ולחוץ, דהיינו כשסוגר הדלת טו' [ממקום (נ) (יא שפה) [יד' יד' { פנימית * (נא) יח'] של עובי הדלת * ולחוץ, כלחוץ.

סעיף יד

(ח) יד' מי שעומד אחורי בהכ"נ יב טז] ו{ וביניהם חלון, אפילו גבוה כמה קומות, אפילו אינו רחב ארבע, ומראה להם פניו משם, (נב) מצטרף עמהם לעשרה. הגה: (נג) גגין ועליות אינן בכלל [טו' טו'] בית, והעומד עליהם אינו מצטרף (ר"י נ"ג ח"ז).

סעיף טו

(ט) טו' אם מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ, ושליח צבור תוך הפתח, (נד) הוא מצרפן.

סעיף טז

(י) טז' חצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה, דהיינו שנפרצה קטנה במקום חיבורה לגדולה ונפל כל אותו כותל שהיה מפסיק ביניהם, ובגדולה נשאר משארית כותל זה שנפל פסים (פי' מעט כותל ישר ושוה) מכאן ומכאן, יט' [הגדולה כמופלגת מן הקטנה, ואין הקטנה מופלגת מן הגדולה אלא הרי היא כקרן זווית שלה. לפיכך, אם (נה) יז] תשעה בגדולה ואחד בקטנה, מצטרפין שהקטנה נגררת אחר הגדולה והרי היא כאילו היא בתוך הגדולה, כיון שהרוב

בגדולה, יא) כ'] אבל אם היו תשעה בקטנה ואחד בגדולה, או חמשה בזו וחמשה בזו, יג אין מצטרפין.

סעיף יז

יב) יז') היה שלית צבור בקטנה וצבור בגדולה, מוציאן ידי חובתן, שהוא נגרר אחריהם. אבל אם היה ש"צ בגדולה וצבור בקטנה, (נו) אינו מוציאן ידי חובתן, שאין הרוב נגרר אחר היחיד.

סעיף יח

יג) יח') אם קצת העשרה בבהכ"נ [טו*] (נז) כא' [וקצתם בעזרה, (נח) אינם מצטרפים.

סעיף יט

* (נט) כב') יט') ש"צ בתיבה ותשעה בבהכ"נ, יד מצטרפין, אף על פי שהיא גבוהה י' ורחבה ד' ויש לה מחיצות גבוהות י', יד) מפני שהיא <ה> בטלה לגבי בהכ"נ. טו) ויש מי שכתב * דהני מילי כג' [כשאין המחיצות מגיעות לתקרת הגג.

סעיף כ

כ') היו עשרה במקום א' ואומרים קדיש וקדושה, כד' [ז' יח] אפילו מי (ס) שאינו עמהם (סא) יכול טז' לענות. * (סב) וי"א שצריך (סג) שלא יהא מפסיק (סד) טינוף טו יט] או (סה) [יז] יז' {עבודת כוכבים.

סעיף כא

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן נה

ובמשנה ברורה על אתר